

DZIEWECZKA (219) *sb f*

Oba e oraz a jasne.

sg N dziewczka (71). ♦ *G dziewczki* (31). ♦ *D dziewczce* (2) *Mącz*, *CiekPotr*, *dziewecce* (1) *RejPos*. ♦ *A dziewczkę* (44). ♦ *I dziewczką* (7). ♦ *L dziewecce RejPos* (2), *dzieweczce* (1) *BibRadz*. ♦ *V dziewczko* (9). ♦ *pl N dziewczki* (14). ♦ *G dziewczek* (15). ♦ *D dziewczkóm* (2) *March*³, *Mącz*, *dzieweczkâm* (1) *CzechRozm*; ~ -óm (1), -(o)m (1). ♦ *A dziewczki* (13). ♦ *I dziewczkami* (4). ♦ *du A (cum nm) dziewczce* (2) *PatKaz III* 153v, *MiechGlab* 55.

Sł stp, Cn notuje, Linde bez cytatu.

Dem. od „dziewka” (219) :

1. *Dziecko płci żeńskiej, dziewczynka, panna; puella* *Murm*, *Mymer*¹, *Mącz*, *Cn*; *iuvēta* *Mymer*¹, *BartBydg*; *femella* *BartBydg*, *Mącz*; *pupa* *Mącz*, *Calep*; *adolescentula* *Mącz*, *Cn*; *virgo*, *virguncula* *Mącz*; *iuvēcula*, *iuvenis*, *puera* *Cn* (144) : Dziękuię téż o námileyfy fyńu tobie/ iżes mię vbogą dziewczkę/ obrál matką łobie. *OpecŻyw* 88, 147v; *PatKaz II* 29v; *Murm* 45, *Mymer*¹ llv, 22v, 23; *BartBydg* 57, 78; *dzieweczki rychley fie imuią mowić niżli chłopeczkowie* *GlabGad A2v*; *MiechGlab* 55; *March*³ Xv; Bili thefz przy nym wlyubinyv gdi wkarćzmye dzyewęczką gwalthem fłoby na vczinek czyelefny ponyewolill *LibMal* 1546/111v, 1544/83v, 88 [3 r.]; *LubPs hh3v*; *Leop Ex* 2/8, 17, *Iudith* 12/12, *Matth* 9/24, 25 [2 r.] (14); *RejZwierz* 105; *BibRadz Gen* 24/14, 16, 28, 43, 55 (11); *OrzRozm H2*; *BielKron* 24v, 55, 106, 106v, 319v; Pubertas, Młódź/ Młodzieńftwo/ Czas zwłafzczá wftępowanie w małżeński ftan/ gdy dziewczki máyą 12. á młodzieńczyk 14. lat. *Mącz* 329a, 36a, [114]b, 313c, 329a, d[4 r.] (14): Druga záfię wieyfká dziewczká w Kfięftwie Mánthuánfkim/ [...] wefzlá do domku chłópfkiego/ áby fie wody nápiłá *GórńDworz Bbv*, Aav; *HistRzym* 4v; *RejPos* 231 v, 255 [5 r.], 256 [2 r.], 257, 257v (17); *GrzegŚm* 49; *RejZwierc* 32, 154v; *RejPosWstaw* [41³]; *BudBib Ioel* 3/3; *CzechRozm* 130; A naywięcey tego fię trzebá ftrzedź/ áby miedzy dźieweczkámi chłópięta nieprzebywáły [ne puellarum choris masculi adsint] *ModrzBaz* 11, [38], 53; *SkarŻyw* [223], [236], 545; *ReszHoz* 128, 129 [2 r.], 133; *WerKaz* 281; STárym chłópom dziewczek byfmy nie dawáły *BielSjem* 22; *Calep* 876b; *WujNT Matth* 9/24, s. 37 marg, *Matth* 9/25, *Mar* 5/39, 40 [2 r.] (12); Záprawdę wielki to wftyd y niefpławiedliwoś Będzie, iefli dziewczce połágu nie dádzą. *CiekPotr* 46, 28.

W charakterystycznych połączeniach: dziewczka, cna, cnotliwa, cudna, dorosła, mała (3), *młoda* (5), *pocziwa* (4), *pokorna* (2) *pokorniuchna*, *śliczna*, *uboga* (5), *ubożuchna* (2).

W połączeniu z imieniem [dzieweczka + imię (2), imię + dziewczka (1)] (3): Thobiałz złęknął fie bárzo/ bo fłychał dawno iż od tey dzyeweczki Sary vdawił dyabeł fiedm młodzyeńcow *BielKron* 97v, 13; Pátrzayże záfię przecz fie sfálá Hefter vbożuchna dzyeweczká wielką krolową/ iedno prze wielką pokorę fwoię *RejPos* 322.

Zwroty: »dzieweczkę pojąć« = ożenić się [szyk zmienny] (2): potrzebá áby męfłczyzná dzyeweczkę poyął/ aby onę náuczył dobrych obyczáyow *GliczKsiąż Q2*; *RejFig Dd2v*.

»rozmiłować się dziewczki« (2): Filiam ille coepit amare perditę, Rozmiłował fie dziewczki fżalenie. *Mącz* 92c, 162a.

»dzieweczkę zgwałcić; uczynić gwałt dziewczęce« = *inferre stuprum, stuprum virginis Mącz* [szyk zmienny] (3; 1): *Mącz* 123c, 424a; A za nie pomnił/ żeś pocziwą dziewczkę zgwałcił/ y oicás iey/ gdyć iey wziąć bronił/ zabił. *GórnDworz* S7 [idem] *WerGość* 248.

Wyrażenie: »dzieweczka Sunamitka, sunamicka« (1 : 1) przywiedzyono [Dawidowi] bárzo cudną dzyeweczkę Sunámicką/ imieniem Abifág która go zágrzewála w łóżnicy iego *BielKron* 73v; *RejZwierc* 127v.

Szeregi: »chłopięta i dziewczki« (1): Niechayże tedy tego pilnie pátrzą áby chłopięta y dzyeweczki [ne pueri puellaeque]/ pirwzych młodych lat śwych niewiodły w proznowiąniu *ModrzBaz* 10v.

»dzieweczki i mężatki« = *puellae et matronae Modrz* [szyk 1 : 1] (2): O niezczęśliwe mężatki y dzyeweczki/ ktore fię w tákowych śchadzkách kocháią *ModrzBaz* 54v, 53.

»młodzieńce, dziewczki« (1): Społem táki ftrách ogárnie młodzyeńce dzyeweczki/ Ludzi też wieku ftárego y słące dzyateczki. *LubPs* gg5.

»dzieweczka i (albo) niewiasta« = *puella et matrona Modrz* [szyk 1 : 1] (2): *Mącz* 133a; Ludzie proznuiący [...] dzyewczek y niewiaft vczciwych pod zasłoną tańcu ábo iákíey infzey gry do siebie profzą *ModrzBaz* 36v.

»panie a dziewczki« (1): iáko ony fwięte pánie á pokorne dzyeweczki zázwdy bywały w wielkíey zacności *RejPos* 322.

»dzieweczka, (a, albo) panną (a. panienka)« = *puella (et) virgo Vulg* (6): Slufalo tedy bylo yfz ynśza dzyeueczka panną yemu [Synowi Bożemu] matką lafky pelna byla ftworzona *PatKaz III* 89v; á niech będą roześláni ktorzyby pátrzyli po wfłech ziemicách dzyewczek flicznych/ á pánien *Leop Esth* 2/3, *Esth* 2/2; *Mącz* 424a, 499a; *StryjKron* 370.

W przen (2) : Y owey cney dzyeweczki co chodzi w tym fpołku/ Prawdy fzkodá/ tá zázwdy w tey fprawie ná kołku. *RejWiz* 40; Wie to iuz każdy z nas/ iż Pan náfz á oblubieniec náfz káždego wiernego fwego dzyewczką fwoią czyfłthą/ á wdzięczną oblubienicą fwoią zowie. *RejAp* 141.

2. *Córka; filia Mącz* (54) : Oto dzyeueczka poczła fyą wzyuoczye fzwýatey anny *PatKaz II* 70, 43, 76 [2 r.], 81, 84v, 85; *PatKaz III* 99, 153v; O fzaleni rodzicy ktorzy tak dzyáláią/ Iż pocziwe dzyeweczki do tey klozy dáią. *RejWiz* 38v; Bo mali kto dzyewczkę/ v tey w pokoíu záchowác nie może *LeszczRzecz* A4; *Mącz* 296c; *RejPos* 343.

dzieweczka czyja (30): Zaflużyła panną Mariá tę koronę/ ktorá má motz zupełną otrzymanią/ nie tylko iako dzyewczką krola wieczného/ ale iako matka oblubienitza/ ij panij niebieskié⁸⁰ kroleřtwa *OpecŻyw* 189v; poczła [św. Anna] tą mylą panną dzyeueczką fwoyą wdufzy y ferczu przeřz zupełne uuyerzenie anyolouy *PatKaz II* 65; y wfzytek fzwýath bądzye rozweřelony znarodzenia yey dzyeueczky *PatKaz II* 76v, 26v, 28v, 42v, 43, 65v (8); panno y pany ty dwye dzyeueczky moye czyfte y młode czyebye nafzladuyące ofyaruyą *PatKaz III* 153v; *LibMal* 1544/83v [2 r.]; *Leop Lev* 20/2; *BibRadz Mar* 7/25; Potym trafiło fye że przyřłá ná Mřzą iego kuchárká/ y tudźiefz podle żony y podle dzyeweczki moíey w íedney ławce pokłękłá/ tey háńby ścierpiećiem niemogł *OrzRozm* H3; *BielKron* 53, 98; *Mącz* 453d; A ten [Jefte] nie miał íednoź íednę nadobną dzyeweczkę fwoię/ którą bárzo miłował. *RejPos* 343, 73, 73v, 74, 74v, [254] (11); *RejZwierc* 7v.

W charakterystycznych połączeniach: dziewczeczka czysta, jedyna, nadobna, namilsza (2), pocziwa, szczęsna, ucieszna.

Wyrażenie: »dzieweczka swoja własna« (1): Zeznała yfch dzyeweczka fwoyą wlaśną ymyenyem Heleną nozem wgardło zakłófchi zabiła LibMal 1544/83v.

Szeregi: »dzieweczka, (a) corka« (2): iako mouy dauid Słyfz dzyeueczko a czorko a ogląday [audi filia et vide Vulg Ps 44/11] a fklony ucho twe PatKaz III 129v; Mqcz 262a.

»syn(aczek) i (a(l)bo) dziewczeczka« = filius vel filia PolAnt (4): ieſliby ktory offiárował z plemienia fwego fyná ábo dziewczekę báltánowi Moloch [si quis dederit de semine suo idolo Moloch]/ ímiercią niechay zginie Leop Lev 20/2; BibRadz Lev 12/6; Mqcz 453d; ReszHoz 119.

W przen [czyja] (7) : á zlituycie ſie nád tą nędzną á bárzo ochorzáłá dzyeweczka fwoią/ tho ieſt/ nád duſzyczka fwoią RejPos 255v, 74v, 75 [3 r.], 256, 258.

W charakterystycznych połączeniach: dziewczeczka namilejsza, szlachetna.

3. Służebnica, dworka; ancillula Mqcz (21) : [Panna Najſwiętsza] fwięté^{go} Iána piaftowała/ kármiła/ poſługuiątz Elzbiecie/ iako dziewczeká pokorná. OpecŻyw 12; I przyſtąpiła knię^{mv} iedna dżiewka (marg) dżieweczka (–) rzeznąć MurzNT Matth 26/69; ROzboyce w iedną bronę wbieżeli do zamku/ Páni wyſle dziewczekę co ſie dzieie z ganku. RejZwierz 15, 15; BibRadz Dan 13/15; Mqcz 9c; Iż on [Bóg] weyrzał ná pokorę dzyeweczki fwoiey [quia respexit humilitatem ancillae suae Vulg Luc 1/48]/ á íthąd mię przewáli być błogoſławioną wſzyſcy narodowie. RejPos 14 [idem (4)] 271v 304, 306v, 322v; RejZwierc 109, 109v; Dziewczkę po ſuknią poſłála wnocy SkarŻyw 161; máłá tylko dziewczekę przy łobie ku pomocy miałá SkarŻyw 192, 161 marg, 193 [3 r.].

W charakterystycznych połączeniach: dziewczeczka domowa, pokorna.

Szeregi:»panienki albo domowe dziewczeczki« (1): Bo to záſię kiedy wzeydzie/ tedy to y pánienki/ álbo ty ine domowe dziewczeczki mogą wypleć y ochędożyć. RejZwierc 107v.

W przen (1) : A Gdy iuż ty trzy pánienki ták iáko ſłyfziſz Wiaré Nádzieię a Láfkę poſtánowiſz á położyſz ie około tey wdzięczney duſzyce twoiey/ to iuż pewnie wiedz iż iuż będzie co dáley tho więcej przybywało tych dziewczetek na poſługę iey. RejZwierc 127v.

Synonimy: 1. panienka, panna, pucka; 2. corka.

Cf DZIEWCZĄTKO, DZIEWCZĘ, DZIEWCZYNA, DZIEWCZYNECZKA, DZIEWCZYINKA